

PÉČE O ZUBY: Proč Alžbětě I. ani Sissi NEBYLO DO SMÍCHU?

3000 př. n. l.

■ MUMIE S VOŇAVÝM DECHEM

Když Egypťané pohřbívají své blízké, nezapomínají jim do povinné výbavy dát i tenké větvičky s jedním koncem roztrženým do měkkých vláken. Věří, že si s jejich pomocí budou zemřelí na onom světě čistit zuby a nebude jim páchnout z úst. Stejný způsob ústní hygieny ostatně volí i živi představitelé starověké civilizace. Najdou se však mezi nimi i tací, kteří o své zuby nepečují téměř vůbec – například egyptský faraon **Amenhotep III.**

(vláda 1388–1351/1350 př. n. l.).

Do historie říše na Nilu se mimo jiné nesmazatelně zapisuje jako vládce s nejhrošším chrupem. Moderní rentgen jeho mumie dokazuje, že musel trpět obrovskými bolestmi zubů a záněty dásní.

700 př. n. l.

■ DENTÁLNÍ DĚDICTVÍ

Jak může člověk rozměšňovat potravu, když mu vypadají jeho vlastní zuby? Takový problém řeší už staří Etruskové, kteří žijí ve střední Itálii. Právě oni také přicházejí s geniálním řešením. Ze slovinové kosti vyrábějí první zubní protézy! Od Etrusků přejímají stejnou metodu zkrášlování úsměvu Římané, kteří používají jako náhradu skutečné lidské zuby. Zdědit po zemřelém příbuzném chrup se ale neobejde bez problému. Každý člověk má jinou délku i barvu zubů, a tak se samotná protéza musí před nahrazením důkladně opracovávat.

První zmínky o zubní pastě pocházejí z Egypta ze 4. století př. n. l. Skládá

4. století př. n. l. – 1. století n. l.

■ MOČ PRO SNĚHOBÍLÝ ÚSMĚV

První zmínky o zubní pastě pocházejí z Egypta ze 4. století př. n. l. Skládá

Neandertálec se rýpe prsty ve svých zažloutlých zubech a snaží se ze zadní stoličky vydolovat kus uvízlého masa. Ostatní z tlupy ho při tom poba- veně pozorují a posměšně na něj ukazují prstem. Muž se naštvě, chytí kus klacku a chce s ním mrštit po posměváčcích, ale náhle si všimá zahnuté špičaté větévky. Odtrhává ji a s její pomocí si nepřijemný zbytek masa z úst vydoluje.

se ze soli, pepře, mátových listů a květů kosatce. Ve starověké řecké a římské literatuře je možné se dočíst následující: „Tyčinky z větévek aromatických dřevin mají

blahodárný účinek na lidský dech.“

To samé však nemohou říct o svém dechu ti Římané, kteří používají jako „zubní pastu“ vlastní moč. Nevoní jim sice tolik z úst, ale na druhou stranu díky vysokému obsahu amoniaku v jejich „pastě“ mají dokonale vybělený úsměv. Jeden z největších římských spisovatelů zabývajících se medicínou, **Aulus Cornelius Celsus** (asi 25 př. n. l. – asi 50 n. l.), vytváří celý seznam procedur zubní hygieny. Kromě čištění zubů se jedná o přikládání obkladů, nahřívání, kloktání, nakuřování a další podobné činnosti.

1200–1500

■ KARTÁČEK Z KANCE

Viděl jsem mnichy čistit si zuby v Číně v roce 1223 s kartáči z kosti vola a ze štětín z koňského ocasu,“ uvádí japonský filozof **Dógen Zendži** (1200–1253). Jiný pramen tvrdí, že takový kartáček, jak ho známe dnes, Číňané vynalezají až kolem roku 1500. Držátko je vyrobené z bambusu a opatřeno štětinami ze šje sibiřského kance. Vynálezu se rychle ujímají dobytí nově světa, kteří ho přivážejí do Evropy. Na starém kontinentu si ale lidé ve středověku zuby prakticky nečistí. Nicméně

název tomuto praktickému pomocníkoví dává anglický starožitník **Anthony Wood** (1632–1695) v roce 1690, když píše: „Koupil jsem si kartáček na zuby.“

16. století

■ POZOR NA FAUX PAS!

Vzhledem k prachbídné ústní hygieně Evropanů nejsou bezzubé úsměvy ničím neobvyklým. A netýká se to jen chudých lidí, ale i vyšších vrstev. Mindrák ze svého chrupu má dokonce anglická královna **Alžběta I.**

(1533–1603). Aby její nedokonalost nebila při audiencích tolik do očí, vyplňuje si mezery mezi zuby kusem látky. „Hlavně s tím nesmíte jíst,“

radí jí tehdejší odborníci fintu, jak se vyhnout společenskému faux pas. Náhrada totiž plní pouze estetickou funkci, neboť je uchycena velice jemně a mohla by při hodování snadno vypadnout.

1728

■ VRTAČKA Z KOLOVRÁTKU

Kaz je jev, který ve spojitosti s ústní dutinou dlouho znamená pro jeho majitele jediné řešení – vytrhnout zub. „Stačí pouze odstranit zkažený tkáň,“ uvědomují si až v 18. století lékaři. K tomu nejdříve používají různé špičaté nástroje, ale už

■ Trhání zubů bylo v minulosti děsivou záležitostí i pro jinak nebojácné chlapy.

v roce 1728 se ke slovu dostává vrtačka. Jako první s ní pracuje francouzský stomatolog **Pierre Fauchard** (1678–1761). Jeho vrtačka je však velmi primitivní a rotační pohyb se u ní vyvolává otáčením struny kolem válce. O stupeň výš posouvá funkčnost nástroje **John Greenwood** (1760–1819), osobní zubař amerického prezidenta George Washingtona. V roce 1790 představuje světu svou nožní vrtačku, kterou sestavuje z kolovrátku poháněného šlapacím kolem s pedálem.

1756 ■ POZOR, SKOUSNĚTE!

S revolučním řešením přichází německý lékař **Philip Pfaff** (1715–1767).

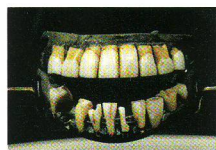

„Abych mohl vytvořit dokonalou protézu, musím zjistit rozmístění zubů,“ uvědomuje si a k tomuto účelu využívá sádrový otisk. Díky jeho vynálezu se mohou na příště vyrábět náhrady přímo na míru každému pacientovi.

1798 ■ PROTÉZA S PŘÍCHUTÍ VÍNA

Vůbec to nepomáhá,“ rozčiluje se budoucí první americký prezident **George Washington** (1732–1799), když si před zrcadlem zuřivě drhne houbičkou a škrabátky svoje zuby, které se mu i přes veškerou péči, kterou jim věnuje, viklají a kazí. Zanedlouho ztrácí svůj poslední zub a do války za americkou nezávislost

vyrazí již s náhražkou, o kterou se ale dobře stará. Na noc protézu dokonce namáčí do portského vína, aby měla lepší chuť!

Náhradní zuby ovšem po takové proceduře černají. „Pane, zasílám vám dva chrupy, radím vám, abyste zuby po obědě vyňal z úst, dal je do čisté vody a vzal si druhý chrup, nebo abyste je vyčistil kartáčkem a jemně nastrouhanou křídou,“ doporučuje prezidentovi jeho osobní zubař v dopise z 28. prosince 1798.

18. června 1815 ■ CHRUP JAKO VÁLEČNÁ KOŘIST

U belgického Waterloo končí bitva mezi vojskem francouzského císaře **Napoleona** (1769–1821) a jeho nepřáteli ze sedmé koalice. Během ohledávání mrtvých si vítězní vojáci počítají i zuby. „Moc mi jich tam nezbylo,“ uvědomuje si jeden z anglických bojovníků, když si prohmatává prázdné dásně. Vtom si všimá pootevřených úst jednoho ze zabitých Francouzů, který má řezáky přímo výstavní. Angličan se proto sklání a hrubou silou zuby mrtvole vytřává. S podivnou trofejí spěchá za svým plíhuje s nimi ošklivé mezery v jeho puse. Podivnou trofej si z krvavé bitvy zdaleka neodnáší sám...

1815 ■ LEPŠÍ NEŽ KARTÁČEK

Kromě kartáčku je účinným nástrojem k čištění mezizubních prostor dentální nit. „Podle rýh na zubech kosterních pozůstatků užívají lidé nit už v prehistorii,“ tvrdí historikové. Moderní podobu tohoto čistidla však popisuje až americký zubní lékař **Levi Spear** (1790–1859) v roce 1815.

1867 ■ NENÍ NAD KYSELINU

Na sjezdu lékařů v irském Dublinu přednáší anglický lékař **Joseph Lister** (1827–1912) o antisepsi. Jedná se o postup, který slouží k co možná největšímu omezení tvorby chroboplodných zárodků v lidském organismu, tedy i ústech. „Zabrání se tak nebezpečí hnisání po zubních zákrocích,“ vysvětluje Lister kolegům prospěšnost svého objevu. On sám antisepsi provádí tak, že si v karbolové kyselině (fenolu) myje ruce i všechny chirurgické nástroje. Namáčí do ní obvazy, které pak přikládá na postižená místa, a dokonce látku rozprašuje po ordinaci.

19. století ■ ZA CO SE STYDÍ CÍSAŘOVNA?

Rakouská císařovna **Alžběta Bavorská** (1837–1898), známá jako **Sissi**, drží už od svého mládí přísné odtučňovací kúry, aby si zachovala „žokejskou“ váhu. Pro svoji krásu je obdivovaná po celé Evropě, ale její úsměv může zablednout jen málokdo. Za nevzhledné zuby se stydí, a proto při mluvení téměř neotvírá ústa. „Co jste říkala?“ ptají se jí často lidé ve společnosti, když jí není kvůli nedostatečné artikulaci vůbec rozumět. Málo je jí platné i to, že si zuby pečlivě čistí.

1914 ■ DOKONALÁ PREVENCE

Od 18. století se v Americe používá kuriózní zubní pasta ze spáleného chleba. Od těchto výstřelků se ale brzy ustupuje a už na přelomu 19. a 20. století se vyrábí pasta z peroxidu vodíku a sody. Počátkem roku 1914 se do ní začíná přidávat dokonce fluorid, který zvyšuje odolnost proti zubnímu kazu. „V čem ji budeme prodávat?“ uvažují tehdy výrobci pasty a nakonec se shodují na tom, že nejlepším obalem budou umělohmotné tuby, vložené do papírových krabiček.

